

ЯРА О. С.

доктор юридичних наук, професор,
декан юридичного факультету
професор кафедри адміністративного
та фінансового права
(Національний університет біоресурсів
і природокористування України)
ORCID ID: 0000-0002-7245-9158

ДРУЧЕК О. В.

кандидат юридичних наук, доцент,
професорка кафедри правового
забезпечення та правоохоронної
діяльності
(Київський інститут
Національної гвардії України)
ORCID ID: 0000-0002-7460-8137

ГЛОБЕНКО І. О.

доктор філософії у галузі знань «Право»,
доцент кафедри адміністративного
права, інтелектуальної власності
та цивільно-правових дисциплін
(Київський університет інтелектуальної
власності та права
Національного університету
«Одеська юридична академія»)
ORCID ID: 0000-0002-3058-521X

УДК 351:342.9:314.15(477)

DOI <https://doi.org/10.32842/2078-3736/2024.4.70>

**ПУБЛІЧНЕ АДМІНІСТРУВАННЯ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ
В ОСВІТІ В УКРАЇНІ**

У статті з'ясовано особливості публічного адміністрування міграційними процесами в освіті в умовах повномасштабного російського вторгнення в Україну. Публічне адміністрування освітою визначено як регламентовану діяльність публічної адміністрації, що спрямована на забезпечення стабільного функціонування освітньої системи та адаптацію її до викликів сучасності. Воно охоплює механізми координації, регулювання та управління освітніми процесами, зокрема навчання, виховання і професійної підготовки, а також забезпечує ефективну взаємодію між державними інституціями, освітніми закладами та громадськими організаціями. Міграційні процеси у сфері освіти стосуються переміщення здобувачів освіти та науково-педагогічних працівників для здобуття освіти або професійного розвитку. Цей процес є послідовним і включає етапи прийняття рішення про навчання, переїзду та адаптації до умов нової країни. З одного боку, освітня міграція сприяє культурному обміну, особистісному зростанню та набуттю міжнародного досвіду. З іншого боку, вона створює

виклики для країни походження через втрату людського потенціалу та зниження привабливості національної освітньої системи. Сучасні особливості публічного адміністрування освітою в Україні визначаються необхідністю реагування на кризові виклики війни, зокрема забезпечення безперервного доступу до освіти, збереження освітньої інфраструктури та підтримки студентів і науковців. Переміщення значної кількості українських студентів за кордон актуалізувало проблему освітнього балансу та відтоку кваліфікованих кадрів. Наявність кращих умов навчання та соціальної підтримки в інших країнах посилила тенденцію вибору закордонних закладів освіти. Актуальність наукового аналізу полягає у пошуку ефективних рішень для стабілізації освітньої системи України. Після перемоги важливо зосередитися на відновленні освітньої інфраструктури, створенні програм повернення студентів і викладачів, підвищенні якості освіти до міжнародних стандартів та впровадженні сучасних технологій. Стимулювання навчання й працевлаштування в Україні стане важливим фактором відновлення людського капіталу та забезпечить інтеграцію національної освіти у світовий освітній простір.

Ключові слова: адміністративна діяльність, адміністративні органи, біженці, європейські цінності, захист прав, здобувач освіти, заклади освіти, компенсація житла, компаративістичний аналіз, кризовий менеджмент, міжнародне співробітництво, міграційна політика, інтеграція, публічне адміністрування освітою.

Yara O. S., Druchek O. V., Hlobenko I. O. Public administration of migration processes in education in Ukraine

The article examines public administration of migration processes in education in Ukraine under the conditions of full-scale Russian invasion. Public administration of education is defined as a regulated activity of public administration aimed at ensuring the stable functioning of the educational system and adapting it to contemporary challenges. It encompasses mechanisms of coordination, regulation, and management of educational processes, including teaching, upbringing, and professional training, while ensuring effective interaction between state institutions, educational establishments, and public organizations. Migration processes in the education sector involve the movement of students and academic staff for education or professional development. This process is sequential and includes stages of decision-making regarding studying abroad, relocation, and adaptation to the conditions of the host country. On one hand, educational migration fosters cultural exchange, personal growth, and acquisition of international experience. On the other hand, it creates challenges for the country of origin by causing a loss of human potential and reducing the attractiveness of the national education system. The current features of public administration of education in Ukraine are determined by the need to respond to the crisis challenges of the war, particularly ensuring uninterrupted access to education, preserving educational infrastructure, and supporting students and academics. The significant relocation of Ukrainian students abroad has highlighted the problem of educational balance and the outflow of qualified professionals. Better study conditions and social support in other countries have amplified the tendency of choosing foreign educational institutions. The relevance of this scientific analysis lies in finding effective solutions to stabilize Ukraine's education system. After the victory, it will be essential to focus on restoring educational infrastructure, creating programs for the return of students and educators, raising the quality of education to international standards, and implementing modern technologies. Encouraging education and employment in Ukraine will become a key

factor in restoring human capital and ensuring the integration of national education into the global educational space.

Key words: *administrative activity, administrative bodies, asylum seekers, comparative analysis, crisis management, education institutions, education seeker, European values, housing compensation, integration, international cooperation, migration policy, public administration of education, protection of rights.*

Постановка проблеми. В умовах російсько-української війни публічне адміністрування міграційних процесів в освіті стає критично важливим для стабільності національної освітньої системи. Військові дії спричинили масове переміщення здобувачів освіти і викладачів за кордон, що актуалізує потребу у формуванні ефективної стратегії забезпечення доступу до освіти, збереження людського потенціалу та відновлення освітньої інфраструктури.

Негативний баланс між українськими здобувачами освіти за кордоном та іноземцями в Україні створює загрозу «відтоку мізків» і послаблення національної освітньої системи. Публічне адміністрування має спрямовуватись на інтеграцію сучасних рішень, міжнародної співпраці та соціальної підтримки для студентів, забезпечуючи їх повернення до України та подальшу професійну реалізацію.

Євроатлантичні прагнення українського народу вимагають синхронізації освітньої політики з європейськими стандартами. Це передбачає модернізацію освітніх процесів, інвестування в інноваційні технології та створення програм, що стимулюватимуть навчання й працевлаштування молоді в Україні. Системне публічне адміністрування є ключем до збереження та розвитку освітнього потенціалу держави.

Мета статті полягає в тому, щоб на основі аналізу доктринальних підходів, статистичних та публіцистичних узагальнень з'ясувати особливості публічного адміністрування міграційних процесів в освіті в Україні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями, пов'язаними з міграційними процесами, займалися такі науковці, як О.М. Бандурка, Ю.П. Битяк, В.І. Демченко, Є.В. Додін, В.М. Галуцько, С.С. Єсімов, В.М. Гаращук, І.П. Голосніченко, С.Т. Гончарук, Р.А. Калюжний, В.К. Колпаков, А.П. Комзюк, С.Ф. Константинов, Л.В. Коваль, О.В. Кузьменко, М.Ю. Максименюк, А.В. Новіченко, В.І. Олефір, О.І. Остапенко, Ю.І. Римаренко, В.К. Шкарупа, Р. Г. Щокін та інші. Однак безпосередньо питання публічного адміністрування міграційних процесів в освіті в Україні вони не аналізували.

Виклад основних положень: На думку М. Максименюка, філософські засади публічного адміністрування розкривають сутність впливу на суспільні процеси та механізми впливу на соціальні системи для їх ефективного функціонування та розвитку. Публічне адміністрування охоплює адміністративні процеси у суспільстві, включаючи державну діяльність, місцеве самоврядування та участь громадських організацій, при цьому його широта охоплення перевищує функції державних інституцій. Публічне адміністрування розглядається як мистецтво керування державою, що ґрунтується на гармонійному поєднанні соціальних, економічних і політичних аспектів, спрямованому на досягнення суспільного блага через гуманістичне публічне адміністрування, засноване на морально-етичних принципах і науково-раціональному підході. Його еволюція відображає перехід від жорстко централізованих до більш децентралізованих і гнучких моделей, із застосуванням концепцій синергетики, що сприяють самоорганізації складних систем. Як наука, публічне адміністрування базується на діалектичному, системному, синергетичному та порівняльно-історичному підходах, акцентуючи інтеграцію адміністративних процесів через міждисциплінарні методи аналізу. Його ефективність залежить від взаємодії державних органів і місцевих громад, яка забезпечує єдність економічних, соціальних і політичних сфер та інтеграції всіх рівнів влади для досягнення спільних цілей. Пріоритет гуманістичних цінностей у публічному адмініструванні сприяє розвитку соціальної справедливості, свободи та добробуту громадян, базуючись

на принципах сталого розвитку та гармонійної взаємодії з природою. Важливим є впровадження кращих практик міжнародного публічного адміністрування, таких як модель “public policy”, що спрямована на вирішення суспільно значущих проблем із залученням усіх зацікавлених сторін [1].

Р. Щокін доводить, що ознаками публічного адміністрування освітою в Україні є: регулювання, яке спрямоване на впорядкування правових відносин освітніх процесів, таких як навчання, виховання, професійна, наукова та загальнокультурна підготовка учасників; колективність, що передбачає спільну участь державних службовців, керівників закладів освіти та педагогів у реалізації управлінських функцій; постійність, яка забезпечує неперервне координування та регулювання функціонування закладів освіти; імперативність, що виражається в адміністративному впливі на суб’єктів освітніх відносин і підпорядкуванні їхньої діяльності визначеним державою нормам; педагогічність, яка акцентує увагу на інноваційному та творчому розвитку освіти, її демократизації та гуманізації [2].

Міграційний процес складається з трьох етапів: доміграційного, переїзду та постміграційного. Ця послідовність забезпечує перехід від підготовки до адаптації на новому місці. Процес є динамічним, оскільки кожен етап впливає на наступний і створює унікальний шлях для кожного мігранта. Він охоплює економічні, соціальні та культурні зміни, відображаючи індивідуальні обставини та виклики. Під час міграції виникає маргінальність – тимчасова невизначеність статусу між країною походження та новим місцем проживання. Міграція також змінює ідентичність людини, включаючи переосмислення зв’язків з батьківщиною та інтеграцію у нову спільноту чи діаспору. Соціокультурна адаптація полягає у пристосуванні до нових умов життя через взаємодію з місцевим населенням та інституціями. Транснаціональність виражається у підтримці зв’язків із країною походження через комунікацію чи економічну діяльність. Інтерактивність процесу проявляється у взаємодії мігранта з новою спільнотою, діаспорою та батьківщиною, що визначає успішність його адаптації та інтеграції [3].

Що стосується безпосередньо освіти по статистика динаміки міграційних процесів іноземних студентів до повномасштабного російського вторгнення на момент 2021 року показувала, що понад 76 тисяч студентів із 155 країн світу здобували вищу освіту в Україні. Найпопулярнішими спеціальностями серед іноземних студентів були медичні, на які припадало майже 50% усіх студентів-іноземців. Основна частина студентів приїжджала з таких країн, як Індія, Марокко, Туркменістан, Азербайджан, Нігерія, Китай, Туреччина, Єгипет, Ізраїль і Узбекистан. Із 2015 до 2020 року кількість зареєстрованих запрошень на навчання для іноземних абітурієнтів зросла з 19 647 до 37 523 осіб, що свідчило про поступову динаміку зростання інтересу до українських університетів. Найбільше іноземних студентів навчалися в закладах Харківської, Київської та Одеської областей, що пояснюється концентрацією університетів із медичними факультетами в цих регіонах. О. Шаповалова зазначила, що сприятливі умови, такі як легкість отримання візи та доступність дистанційного навчання, значно позитивно впливали на зростання кількості іноземних студентів [4].

Протягом останнього десятиліття спостерігається значне зростання кількості українських студентів, які обирають навчання у закордонних університетах. Основними мотивами для цього є якісна освіта, економічна стабільність країн перебування, ширший доступ до сучасних освітніх технологій та можливість отримання міжнародно визнаного диплому. Війна суттєво вплинула на динаміку виїзду студентів за кордон, зокрема через можливість уникнення мобілізації та отримання соціальної підтримки. Серед країн-лідерів за кількістю українських студентів виділяються Польща, Німеччина, Чехія, Італія та США. Українські студенти складають значну частину іноземних студентів у багатьох європейських країнах, особливо в Польщі та Німеччині. У більшості країн українці отримують доступ до пільгових програм, стипендій, а також можуть навчатися безкоштовно в державних університетах за певних умов. Основні спеціальності, які обирають українські студенти, – це гуманітарні науки, медицина, економіка та інформаційні технології. Станом на 2023 рік у Європі навчалось близько 5 мільйонів переміщених українців, серед яких частина має студентський

статус. У Німеччині та Польщі зосереджено найбільше студентів через доступ до соціальної підтримки та пільг [5].

Польща є найбільш популярною країною серед українських студентів. Протягом останніх 10 років кількість студентів із України у польських вишах зростає у п'ять разів. Українці складають майже половину всіх іноземних студентів у Польщі. Основними факторами такої популярності є близькість мовної та культурної традицій, спрощена процедура вступу, доступ до безкоштовної освіти в державних університетах, а також пільги, введені для українців після початку війни. Серед українців, які навчаються в Польщі, більшість – чоловіки, що зумовлено можливістю отримання відстрочки від мобілізації. Також значна частина студентів – це молодь, яка обирає спеціальності в галузі медицини, економіки та технічних наук. Більшість українських студентів навчаються у приватних вишах, проте державні університети також залишаються популярними через пільгові програми. Навчання українців у Польщі є яскравим прикладом впливу соціальних, економічних та політичних факторів на освітню міграцію. Ця тенденція сприяє культурному обміну, але також викликає питання щодо повернення випускників для відбудови України. Станом на кінець 2023 року у польських вишах навчалися 102,7 тисячі іноземних студентів, серед яких 45% – громадяни України. З них 60% – чоловіки. Більшість українців навчаються у приватних університетах [6;7].

Українська молодь обирає Польщу для здобуття освіти з кількох ключових причин. Головними серед них є доступність вищої освіти, зокрема можливість навчання безкоштовно у державних університетах за денною формою польською мовою, а також широкий спектр стипендіальних програм і фінансової підтримки для іноземних студентів. Польща активно підтримує українських студентів, що додатково стимулює їхній вибір на користь цієї країни. Також значну роль відіграє спрощений доступ до польських навчальних закладів. Зокрема, відсутність необхідності складати ЗНО як обов'язкову умову для вступу до польських університетів значно полегшує процес. Натомість вступна кампанія зосереджена на академічних досягненнях, середньому балу атестата та додаткових документах, що створює комфортні умови для абітурієнтів. Ще одним фактором є географічна близькість Польщі до України, що сприяє збереженню зв'язків із родиною та культурною спільнотою, а також відносно низька вартість життя порівняно з іншими європейськими країнами. Польща надає українським студентам можливість легального працевлаштування під час навчання, що дозволяє їм здобувати практичний досвід і частково фінансувати своє перебування за кордоном.

Ці переваги в сукупності роблять Польщу привабливим напрямком для отримання освіти серед української молоді, відкриваючи їй перспективи інтеграції в європейське суспільство та ринок праці [8;9;10;11].

Висновки. Отже, публічне адміністрування освітою – це цілеспрямована, регламентована нормами адміністративного права діяльність публічної адміністрації щодо упорядкування освітніх процесів. Воно охоплює забезпечення ефективного функціонування освітньої системи через механізми планування, контролю, координації та регулювання, які впливають на навчання, виховання, наукову та професійну підготовку учасників освітніх відносин. Публічне адміністрування також включає розподіл функцій між державними інституціями та громадськими організаціями, забезпечуючи баланс державного управління й самоврядування.

Міграційний процес у сфері освіти стосується переміщення студентів та науково-педагогічних працівників між країнами для здобуття освіти, наукової діяльності чи професійного розвитку. Він поділяється на три етапи: доміграційний (прийняття рішення про навчання за кордоном), переїзд (фактична зміна місця проживання для навчання) та постміграційний (адаптація до нових умов навчання та життя). Цей процес стимулює культурний обмін, підвищення якості освіти та індивідуальну мобільність, але може створювати проблеми для країн, які втрачають значну кількість студентів.

Особливостями публічного адміністрування освітою є регулювання освітніх відносин шляхом законодавчого врегулювання, забезпечення доступу до якісної освіти, фінансування системи освіти та впровадження інноваційних методів управління. Воно також

характеризується колективною участю органів влади, освітніх установ та громадськості, що забезпечує єдність в управлінських діях. Основними принципами є постійність адміністрування, педагогічний розвиток, орієнтація на соціальну справедливість та міжнародні стандарти якості освіти.

До повномасштабного російського вторгнення понад сімдесят тисяч іноземних студентів із більш ніж ста п'ятдесяти країн навчалися в Україні, що свідчило про високий інтерес до української системи освіти, особливо у медичній галузі. Водночас спостерігалось поступове зростання кількості українських студентів за кордоном. Після початку війни значна частина українських студентів обрала навчання у Польщі, Німеччині, Чехії та інших країнах Європи. Станом на 2023 рік кількість українських студентів за кордоном значно перевищила кількість іноземних студентів в Україні, що призвело до негативного балансу.

Основними причинами негативного балансу є руйнування інфраструктури освітніх закладів через війну, вимушена еміграція населення, доступ до кращих умов навчання за кордоном, можливість соціальної підтримки та уникнення зовнішнього незалежного оцінювання при вступі. Це призводить до потенційного «відтоку мізків», зменшення потенціалу відновлення країни та ослаблення української освітньої системи.

Після перемоги українського народу у війні необхідно відновити освітню інфраструктуру, створити програми повернення студентів та науковців, запровадити стимули для навчання й працевлаштування в Україні, а також забезпечити інтеграцію української освіти у світовий освітній простір. Важливим є впровадження інноваційних освітніх технологій, підвищення якості освіти до європейських стандартів та надання соціальної підтримки студентам.

Список використаних джерел:

1. Максименюк М. Ю. Філософські засади публічного адміністрування. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. 2015. № 60. С. 206–223. URL: http://www.zgia.zp.ua/gum_visnyk.html.
2. Щокін Р.Г. Характеристика публічного адміністрування галуззю освіти в Україні. Прийнята до публікації у 2017 році. Міжнародний науковий журнал «Верховенство права». № 1, 2017. URL: https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/54-57_32.pdf
3. Хелашвілі А. В. Міграційний процес: етапи зміни місця проживання. Міжнародний науковий журнал «Габітус», 2022, № 40, с. 29–34. DOI: <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2022.40.4>.
4. В Україні здобувають вищу освіту понад 76 000 іноземців. Опубліковано на Osvita.ua, 28 квітня 2021 року. URL: <https://osvita.ua/vnz/82347/>.
5. Кількість українців та їх міграція за кордон через війну. Укрінформ, 6 липня 2023 року. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3732355-kilkist-ukrainciv-ta-ih-migraciya-za-kordon-cerez-vijnu.html>
6. За 10 років кількість українців у вишах Польщі зросла в 5 разів. Skilky-Skilky.info, 18 квітня 2024 року. URL: <https://skilky-skilky.info/za-10-rokiv-kilkist-ukraintsiv-u-vyshakh-polshchi-zroslo-v-5-raziv/>.
7. Майже половина іноземних студентів у польських університетах – українці. Glavcom, 6 листопада 2024 року. URL: <https://glavcom.ua/world/observe/majzhe-polovina-inozemnikh-studentiv-u-polskikh-universitetakh-je-ukrajintsjami-statistika-1030000.html>.
8. Чому українцям відмовляють у виїзді на навчання за кордон. Радіо Свобода. 2022. URL: <https://www.radiosvoboda.org>.
9. Українці складають майже половину від усіх іноземних студентів у Польщі. Українська правда. 2023. URL: <https://life.pravda.com.ua>
10. Закон України «Про військовий обов'язок і військову службу». *Відомості Верховної Ради України*. 1992. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
11. Державна прикордонна служба України. Роз'яснення щодо умов перетину кордону студентами. Офіційний сайт. 2024. URL: <https://dpsu.gov.ua>

